

REPUBLIKA E SHQIPËRISË

MINISTRIA E ARSIMIT, SPORTIT DHE RINISË
INSTITUTI I ZHVILLIMIT TË ARSIMIT

PROGRAM ORIENTUES PËR MATURËN SHTETËRORE

(Provim me zgjedhje për gjimnazet)

LËNDA:

GJEOGRAFI

(Bërthamë dhe me zgjedhje)

VITI SHKOLLOR 2018 -2019

KOORDINATORE: EVIS MASTORI

I. HYRJE

Lënda e gjeografisë në arsimin e mesëm të lartë ka një rëndësi të veçantë për përgatitjen e nxënësit për të jetuar dhe për t'u integruar në shoqëri, për kultivimin e identitetit personal, shoqëror, kombëtar, për edukimin për të jetuar së bashku dhe edukimin për zhvillim të qëndrueshëm.

Mësimi i gjeografisë i ofron nxënësit mundësi të zhvillojë të kuptuarit e veçorive natyrore dhe shoqërore të mjedisit gjeografik, diversitetit të vendeve dhe rajoneve në botë, të njerëzve dhe kulturave, ndërvarësisë dhe ndërveprimit, si dhe marrëdhënieve të njeriut me mjedisin, në nivel lokal, kombëtar, rajonal e botëror.

Programi orientues për provimin me zgjedhje të lëndës “Gjeografi”, në kuadrin e Maturës Shtetërore për vitin shkollor 2018-2019, përbën një dokument të vlefshëm për gjimnazet, nxënësit e interesuar, mësuesit dhe specialistët e përfshirë në procesin e hartimit të testeve të Maturës Shtetërore.

Hartimi i programit orientues është mbështetur në kurrikulën me kompetenca të lëndës së gjeografisë të arsimit të mesëm të lartë duke mbajtur parasysh formimin e njohurive, aftësive dhe qëndrimeve nëpërmjet kërkimit gjeografik në situata të thjeshta dhe komplekse.

Programi orientues për përgatitjen e provimit të lëndës së gjeografisë është mbështetur në:

- programet e lëndës së gjeografisë bërthamë për klasat 10-11;
- programin e lëndës së gjeografisë me zgjedhje për klasën e 12-të;
- udhëzuesin për zhvillimin e kurrikulës së gjimnazit;
- nivelet e arritjes së lëndës së gjeografisë për klasat 10-12;

II. PËRMBAJTJA E PROGRAMIT

Programi orientues për lëndën gjeografi për gjimnazin përfshin njohuritë dhe shprehitë më të rëndësishme të programeve mësimore të lëndës gjeografi për klasat 10-12.

- Programi orienton **nxënësit** për njohuritë dhe shprehitë themelore që duhet të zotërojnë për të përballuar me sukses provimin e lëndës gjeografi, si lëndë me zgjedhje në Maturën Shtetërore.

- Programi përmban informacionin e nevojshëm orientues për **mësuesit** e kësaj lënde që do të përgatisin maurantët për provimin e lëndës me zgjedhje gjeografi.
- Programi përbën një dokument zyrtar, që duhet zbatuar me korrektesë nga **specialistët** e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të gjeografisë, si lëndë me zgjedhje për Maturën Shtetërore.

Ky program duhet shqyrtuar me kujdes dhe rigorozitet nga secili prej grupeve të interesuara. Kujdes i veçantë të tregohet nga specialistët e përfshirë në hartimin e bankës së pyetjeve dhe tezës së provimit të kësaj lënde, të cilët nuk duhet të përfshijnë për vlerësim çështje mësimore që nuk janë parashikuar në këtë program. Përgatitja e nxënësve për provim të bëhet në mënyrë të vazhdueshme dhe duke përdorur një larmi metodash dhe mjetesh.

III. STRUKTURA E TESTIT

Gjatë punës për përgatitjen e nxënësve për provimet e Maturës Shtetërore, është e rëndësishme që herë pas here mësuesi të zhvillojë testime të nxënësve të tij, me teste që mund t'i hartojë vetë duke u bazuar në modelet e testeve të Maturës Shtetërore.

Testi për lëndën gjeografi do të ndërtohet në mënyrë të tillë që në të të jenë të përfshira të tri nivelet e vështirësisë: niveli bazë, niveli mesatar dhe niveli i lartë. Njëkohësisht, edhe shpërndarja e pikëve në test do të jetë në varësi të përqindjeve që zë çdo nivel.

Në përgatitjen për përmbushjen e rezultateve të të nxënësve të këtij programi do të përdoren tekstet mësimore të miratuara nga MASR-ja të kësaj lënde. Mund të përdoren edhe burime ndihmëse apo materiale shtesë, që sigurojnë përmbushjen e rezultateve të të nxënësve të programit orientues.

Bazuar në këtë kurrikul përmbushja e kompetencave gjeografike dhe kompetencave kyçe që një nxënës duhet të zotërojë përgjatë gjithë zhvillimit të lëndës dhe jo vetëm, arrihet nëpërmjet 2 tematikave kryesore: **Proceset natyrore dhe shoqërore dhe Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve.**

Nxënësit duhet të kenë parasysh se tematika e cila ka numrin më të madh të orëve (peshën më të madhe) në programin orientues të Maturës Shtetërore, në test do të përfaqësohet nga një numër më i madh pyetjesh.

Shpërndarja e peshave sipas tematikave

1.	Proceset natyrore dhe shoqërore	40%
2.	Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve	60%
	TOTALI	100%

Këto tematika, janë bazë për të ndërtuar njohuri, shkathtësi dhe qëndrime e vlera. Tematikat dhe renditja e tyre nuk nënkuptojnë që përmbajtja e testit duhet të zhvillohet në këtë renditje.

IV. LLOJET E PYETJEVE

Pyetjet e testit të gjeografisë hartohen mbi bazën e rezultateve të të nxënit dhe testojnë njohuritë dhe aftësitë e nxënësve në tematikat e paraqitura në programin orientues.

Pyetjet që do të përdoren në testin e gjeografisë do të jenë objektive dhe subjektive.

Në pyetjet objektive do të përfshihen *pyetjet me alternativa*, që do të testojnë njohuritë dhe aftësitë e nxënësve pothuajse në të gjitha tematikat. Më poshtë po japim një shembull të një pyetjeje me alternativa që teston aftësitë e nxënësve për të përcaktuar se kur ndodh një eklips.

Shembull:

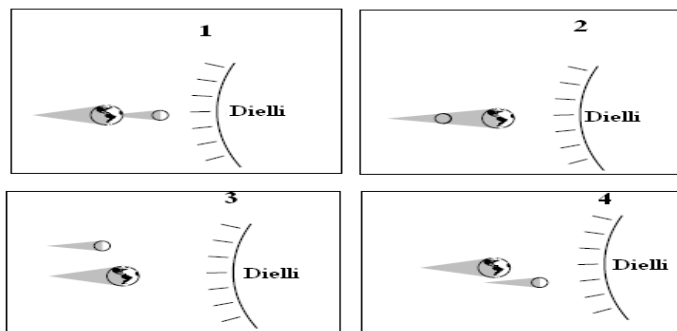
Nëntematika: Sistemi Diellor

Kompetenca: Demonstron skematikisht varësinë (lidhjen) e fazave të Hënës nga pozicioni relativ i Diellit, Hënës dhe Tokës.

Përgjigja e saktë: B

Cila nga figurat tregon vendosjen e Diellit, Tokës dhe Hënës gjatë një Eklipsi Hënor?

- A) 1
- B) 2
- C) 3
- D) 4

Në pyetjet subjektive do të përfshihen pyetjet e strukturuar dhe pyetjet ese.

Pyetjet e strukturuar do të testojnë njohuritë dhe aftësitë e nxënësve pothuajse në të gjitha tematikat. Këto lloj pyetjesh janë pyetje të hapura, por që e kërkojnë përgjigjen në formë të strukturuar, pasi dhe kërkesat e pyetjes janë të strukturuar. Përgjigjet e pyetjeve të tilla mund të jepen duke analizuar një hartë, figurë apo grafik. Në të tilla pyetje nuk supozohet që nxënësi të japë opinionet e veta, por të përpunojë informacionin e dhur nga të dhënat që jepen në pyetje.

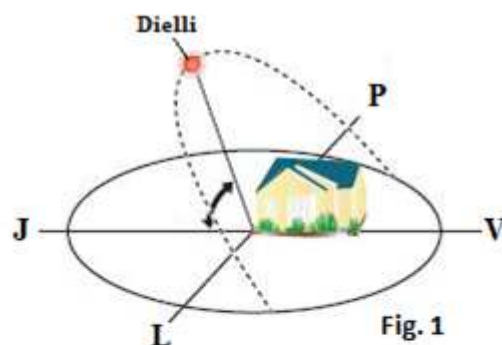
Shembull:

Nëntematika: Sistemi Diellor

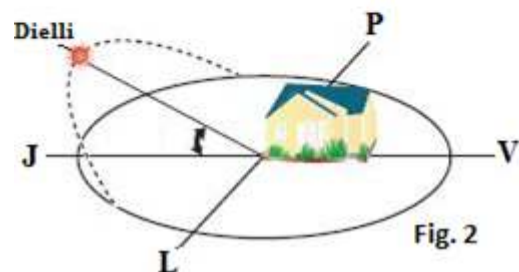
Kompetenca: Diferencon pasojat e rrotullimit të Tokës rreth vetes dhe qarkullimit rreth Diellit, vlerëson pasojat e rrotullimit të Tokës rreth vetes dhe qarkullimit rreth Diellit.

Vëzhgoni me kujdes dy figurat:

- a) Përcaktoni në cilën nga figurat kemi të bëjmë me stinën e verës dhe në cilën me stinën e dimrit. Jepni një argument për secilin rast. **2 pikë**

- b) Supozoni se prindërit tuaj do të blejnë një apartament. Apartamenti që ata kanë zgjedhur është me drejtim nga veriu. A kanë bërë ata zgjedhjen e duhur? Jepni dy argumente për të mbështetur përgjigjen tuaj duke u bazuar në figurat e dhëna. **3 pikë**

Pyetjet ese do të jenë kryesisht mbi tematikën “Ndërvarësia midis njerëzve, vendeve, rajoneve dhe mjediseve”. Këto lloj pyetjesh synojnë të testojnë aftësinë e nxënësve për të organizuar, integruar dhe shprehur idetë e tyre. Këto pyetje masin nivelet më të larta të të menduarit, të tilla si, vlerësimi dhe gjykimi personal, bazuar në argumentet/analizën që nxënësi parashtron gjatë zhvillimit të esesë.

Shembull eseje:

Shkruani një ese të mirëorganizuar, e cila përfshin hyrjen, disa paragrafë që kanë lidhje me detyrat e mëposhtme dhe një përfundim.

Tema e esesë: Veçoritë fiziko – gjeografike mund të ndikojnë pozitivisht ose negativisht në zhvillimin e një vendi apo rajoni.

Detyrë:

Zgjidhni një tipar fiziko – gjeografik dhe shpjegoni se si ky tipar ka ndikuar në zhvillimet historike të dy vendeve apo rajoneve. Sigurohuni të përfshini shembuj specifikë.

Shënim: Mund të merrni në konsideratë të tilla tipare fiziko – gjeografike: lugina lumore, malet, fushat, pyjet, klima, konkretisht: lumin Nil, oqeanin Atlantik, Himalajet, shkretëtirën e Saharasë, Japoninë, Britaninë e Madhe, detin Mesdhe etj.

Shënim: Ju **NUK** jeni të kufizuar në këto zgjedhje, mund të merrni në konsideratë edhe shembuj të tjerë.

V. TABELAT E REZULTATEVE TË TË NXËNIT PËR SECILËN TEMATIKË

Për secilën tematikë dhe nëntematikë, më poshtë paraqiten njohuritë dhe rezultatet e të nxënit që duhet të demonstrojë nxënësi për të përmbushur kompetencat gjeografike.

TEMATIKA: PROCESET NATYRORE DHE SHOQËRORE

Njohuritë	Rezultatet e të nxënit për realizimin e kompetencave
Nëntematika: Sistemi diellor	
• Dielli dhe karakteristikat e tij: -Përmasat -Struktura -Shtresat • Toka si planet dhe tiparet e saj: -Forma -Përmasat • Evolucionin e mendimit gjeografik mbi formën dhe pozicionin e Tokës në sistemin diellor • Rrotullimi i Tokës rreth boshtit: Provat dhe pasojat • Rrotullimi i Tokës rreth Diellit, pasojat. • Hëna si trup qiellor e satelit natyror i Tokës: -Struktura -Fazat e Hënës -Hipotezat e formimit të saj • Eklipsi i Hënës dhe i Diellit • Planetet, asteroidet, meteorët, kometat	<i>Nxënësi:</i> • <u>përshkruan</u> strukturën e Diellit dhe karakteristikat kryesore të shtresave të tij; • <u>përpunon dhe prezanton</u> të dhëna për Tokën si planet; • <u>diferencon</u> pasojat e rrotullimit të Tokës rreth vetes dhe qarkullimit rreth Diellit; • <u>përshkruan</u> Hënën dhe strukturën e saj; • <u>demonstron</u> skematikisht <u>varësinë</u> (lidhjen) e fazave të Hënës nga pozicioni relativ i Diellit, Hënës dhe Tokës; • <u>krahason</u> eklipsin e Diellit dhe të Hënës; • <u>dallon</u> planetët e brendshëm, të jashtëm, e satelitët e tyre, duke përshkruar disa ndër karakteristikat kryesore të tyre; • <u>përshkruan</u> kometat, asteroidët, meteorët dhe veçoritë e tyre.

Nëntematika: Hartografia

- Paraqitja e Tokës në hartë, glob dhe plan
- Rrjeti gjeografik
- Brezat e kohës dhe përcaktimi i kohës lokale dhe zonale
- Projektionet hartografike
- Hartat, elementet matematikorë dhe gjeografikë
- Klasifikimi i hartave sipas:
  - Përmbajtjes
  - Shkallës
  - Përdorimit mbi bazën e veçorive dalluese

Nxënësi:

- krahason mënyrat e ndryshme të paraqitjes së Tokës në hartë, glob dhe plan;
- analizon ndërtimin e rrjetit gjeografik;
- shpjegon ndryshimin e kohës lokale dhe zonale përmes përlllogaritjeve të tyre për vende me gjatësi të ndryshme gjeografike;
- diferencon llojet e ndryshme të projeksioneve hartografike;
- klasifikon hartat sipas përmbajtjes, shkallës, dhe përdorimit mbi bazën e veçorive dalluese;
- analizon elementet matematikore dhe gjeografike të hartës dhe përdorimin e tyre;
- ndërton dhe interpreton profilin topografik të një sipërfaqeje të paraqitur në hartë.

Nëntematika: Atmosfera

- Përbërja e atmosferës dhe karakteristikat kryesore të secilës shtresë
- Rrezatimi diellor dhe llojet e tij
- Ndikimi i rrezatimeve në sistemet gjeofizike të Tokës.
- Temperatura e ajrit dhe ndryshimet e saj në kohë dhe në hapësirë

Nxënësi:

- analizon ndërtimin shtresor të atmosferës dhe përbërjen e saj;
- analizon ndryshimin në kohë dhe hapësirë të temperaturës (temperaturën mesatare ditore, mujore, vjetore, amplitudat) përmes llogaritjes dhe përpunimit të treguesve të temperaturës;
- nxjerr përfundime mbi shpërndarjen e temperaturave duke analizuar hartën e izotermave;

- Lagështira e ajrit: kondensimi dhe format kryesore të tij
- Reshjet dhe kushtet e formimit të tyre
- Shpërndarja gjeografike e reshjeve dhe rëndësia e tyre
- Trysnia atmosferike dhe ndryshimet e saj në kohë dhe në hapësirë
- Erërat dhe llojet e tyre: erërat e qarkullimit të përgjithshëm dhe erërat lokale
- Masat ajrore dhe frontet
- Ciklonet dhe anticiklonet
- Moti, klima dhe faktorët që ndikojnë në formimin e saj
- Zonat klimatike
- Ndryshimet klimatike, politikat dhe masat për kontrollin e tyre

- shpjegon formimin e vesës, mjegullës, brymës dhe reve, përmes procesit të kondensimit;
- shpjegon kushtet e formimit të llojeve të ndryshme të reshjeve;
- ndërton dhe interpreton grafikë të shpërndarjes hapësinore dhe kohore të reshjeve;
- analizon ndryshimin e trysnisë atmosferike në kohë dhe në hapësirë;
- analizon faktorët kryesorë që përcaktojnë drejtimin dhe shpejtësinë e erës;
- shpjegon formimin e:
  - erërave të qarkullimit të përgjithshëm;
  - erërave lokale;
- përshkruan masat ajrore dhe frontet;
- bën dallimin midis ciklonit dhe anticiklonit;
- analizon faktorët që ndikojnë në formimin e klimës;
- përcakton zonat klimatike sipas gjerësisë gjeografike dhe përshkruan veçoritë e tyre;
- argumenton, me gojë ose shkrim, pasojat e ndryshimeve klimatike dhe politikat menaxhuese në nivel kombëtar e global në lidhje me to.

Nëntematika: Hidrosfera

- Hidrosfera dhe ndërvarësia me pjesët e tjera të gjeosistemit
- Ujërat e deteve dhe oqeanëve, dinamika e

Nxënësi:

- identifikon vetitë fizike e kimike të ujit të oqeanëve dhe deteve;
- shpjegon mënyrën e formimit të valëve detare;
- identifikon elementet e valës detare;

tyre (valët detare, baticat-zbaticat, rrymat oqeanike) • Lumenjtë dhe regjimi i tyre hidrologjik • Liqenet, klasifikimi dhe evolucioni i tyre • Ujërat nëntokësorë, llojet e tyre dhe shfrytëzimi - Ujërat minerale, termominerale dhe rëndësia e tyre • Bora e përhershme dhe akullnajat	• <u>analizon</u> formimin e baticave dhe zbaticave e pasojat e tyre; • <u>analizon</u> rrymat oqeanike: • <u>interpretton</u> karakteristikat kryesore të pjesëve përbërëse të lumit; • <u>analizon</u> regjimin hidrologjik të lumenjve; • <u>analizon</u> liqenet sipas origjinës së formimit të tyre shoqëruar me shembuj konkretë nga bota e vendi ynë; • <u>identifikon</u> faktorët që ndikojnë në shndërrimin e liqeneve në kënetë; • <u>interpretton</u> mënyrën e formimit të ujërave nëntokësorë dhe llojet e tyre; • <u>identifikon</u> llojet e ndryshme të burimeve; • <u>shpjegon</u> kushtet e formimit të borës së përhershme dhe akullnajave; • <u>diferencon</u> akullnajat malore dhe kontinentale.

Nëntematika: Litosfera

• Ndërtimi i brendshëm i Tokës dhe veçoritë e shtresave të saj • Mineralet, vetitë fizike dhe përdorimet e tyre • Llojet e shkëmbinjve dhe formimi i tyre • Formimi i fosileve dhe rëndësia e tyre dokumentuese	<i>Nxënësi:</i> • <u>diferencon</u> shtresat e Tokës përmes veçorive tipike të secilës prej tyre; • <u>identifikon</u> vetitë fizike të mineraleve dhe përdorimet e tyre; • <u>klasifikon</u> llojet kryesore të shkëmbinjve (magmatikë, sedimentarë, metamorfikë). • <u>përshkruan</u> kushtet e formimit të tyre.

Nëntematika: Dinamika e tokës

- Pllakat tektonike, lëvizja e tyre dhe forcat lëvizëse
- Krijimi i tipografisë së sipërfaqes së Tokës dhe dyshemesë së oqeanit përmes tektonikës së pllakave
- Lëvizjet luhatëse, rrudhosëse e shkëputëse dhe pasojat e tyre
- Tërmetet dhe dukuria e formimit të tyre
- Tipet e tërmeteve dhe pasojat e tyre
- Shpërndarja gjeografike e tërmeteve
- Vullkanet, shpërndarja gjeografike e tyre dhe pasojat e vullkaneve
- Llojet e shpërthimeve vullkanike
- Forcat e jashtme dhe ndikimi i tyre në ndryshimet në Tokë
- Tjetërsimi fizik, kimik e biologjik dhe kushtet në të cilat ndodhin
- Dukuritë gravitative dhe faktorët e ndodhjes së tyre (shembjet, rrëzimet, rrëshqitjet)
- Veprimtaria gërryese, transportuese dhe depozituese e:
  - erës dhe format e relievit që krijohen prej saj;
  - ujërave rrjedhës dhe format e relievit që ato krijojnë;
  - karstit dhe format që krijohen;

Nxënësi:

- analizon shpërndarjen e pllakave tektonike dhe lëvizjen e tyre;
- sjell argumente pro/kundër tektonikës së pllakave;
- përdor tektonikën e pllakave për të shpjeguar ndryshimin e topografisë së sipërfaqes së Tokës dhe dyshemesë së oqeanit;
- përshkruan relievin e fundit të oqeanit;
- analizon shkaqet e lëvizjeve dhe pasojat e tyre;
- shpjegon dukurinë e formimit të tërmeteve;
- diferencon tipet e tërmeteve sipas thellësisë dhe origjinës;
- analizon
  - shkaqet e shpërthimit të vullkaneve;
  - pjesët e vullkaneve e produktet vullkanike;
- diferencon llojet e shpërthimeve vullkanike, format që krijojnë dhe pasojat e tyre;
- analizon:
  - kushtet në të cilat ndodh tjetërsimi fizik, kimik e biologjik;
  - ndikimin e tjetërsimit në ndryshimin e sipërfaqes së Tokës;
- analizon kushtet në të cilat ndodhin shembjet, rrëzimet dhe rrëshqitjet;
- analizon veprimtarinë gërryese, transportuese dhe depozituese të:

- akullnajave dhe format e relievit që ato krijojnë;
- detit dhe format e relievit që krijohen prej saj.

- erës,
- ujërave rrjedhës,
- karstit,
- akullnajave,
- detit;
- analizon pasojat globale të shkrirjes së akullnajave.

TEMATIKA: NDËRVARËSIA MIDIS NJERËZVE, RAJONEVE DHE MJEDISEVE

Njohuritë

Rezultatet e të nxënit për realizimin e kompetencave

Nëntematika: Hapësira në trajtimin gjeografik rajonal

- Rëndësia e trajtimit rajonal të hapësirës gjeografike.
- Rajoni në kuptimin e tij të përgjithshëm. Kriteret e rajonizimit dhe tipet e rajoneve.
- Kuptimi i sotëm evropian mbi rajonin në kuadër të BE-së nën moton: “Bashkëjetesë në diversitet”. Kalimi nga Evropa e shteteve drejt asaj të rajoneve.
- Zhvillimi i konceptit shqiptar mbi rajonin. Kriteret dhe problematikat e rajonizimit gjeografik në Shqipëri.

Nxënësi:

- identifikon kriteret bazë të rajonizimit gjeografik dhe tipet e ndryshëm të rajoneve;
- shpjegon kuptimin e sotëm evropian mbi rajonin nën frymën e respektimit të diversitetit dhe ndërveprimit rajonal;
- interpretin zhvillimin e konceptit shqiptar për rajonin;
- identifikon kriteret e rajonizimit gjeografik në Shqipëri.

Nëntematika: Evropa, rajoni, Shqipëria dhe trevat e tjera shqiptare

- Trevat shqiptare:

- analizon pozitën gjeografike të trevave shqiptare në Evropë dhe më gjerë;

- përbërja dhe ndryshimet në hartën politike;
- tipare të zhvillimit rajonal.
- Republika e Kosovës:
  - tiparet gjeografike natyrore;
  - tipare të zhvillimit demografik dhe socio-ekonomik.
- Trevat e tjera shqiptare në rajon (në Maqedoninë perëndimore, në Mal të Zi, në Serbi, në Greqi):
  - veçoritë natyrore;
  - tipare të zhvillimit demografik dhe socio-ekonomik;
  - tiparet e diferencimit në zhvillimin rajonal.
- Republika e Shqipërisë:
  - pozita gjeografike dhe roli i saj në integrimin rajonal dhe evropian;
- analizon ndryshimet që ka pësuar në kohë dhe në hapësirë harta politike e trevave shqiptare;
- analizon tiparet e përgjithshme gjeografike natyrore të Republikës së Kosovës:
  - pozitën gjeografike,
  - kushtet dhe pasuritë natyrore,
- analizon tiparet e përgjithshme të zhvillimit demografik dhe socio-ekonomik të Republikës së Kosovës:
  - strukturën dhe ecurinë e numrit të popullsisë (faktorët),
  - zhvillimin e degëve kryesore të ekonomisë dhe shkallën e zhvillimit;
- përshkruan pozitën gjeografike dhe veçoritë kryesore natyrore të trevave të tjera shqiptare, rolin e tyre për zhvillimet rajonale;
- analizon tiparet kryesore të zhvillimit demografik dhe social-ekonomik të trevave të tjera shqiptare;
- analizon dallimet që ekzistojnë në zhvillimet rajonale midis pjesëve të ndryshme të trevave të tjera shqiptare, faktorët që kanë ndikuar dhe perspektivën e zhvillimit të tyre;
- vlerëson rolin e pozitës gjeografike të Republikës së Shqipërisë për zhvillimin e bashkëpunimit dhe ndërveprimit rajonal e

- ndryshimet në organizimin administrativo-territorial dhe ndikimi në zhvillimet rajonale.

më gjerë, si urë lidhëse midis lindjes dhe perëndimit;

- përshkruan ndryshimet që kanë ndodhur në organizimin administrativo-territorial të vendit tonë;
- analizon organizimin e sotëm administrativo-territorial të Republikës së Shqipërisë;
- argumenton ndikimin e organizimit të sotëm administrativ-territorial të Shqipërisë në zhvillimin dhe integrimin rajonal dhe evropian.

Nëntematika: Tiparet e përgjithshme natyrore të Republikës së Shqipërisë

• Larmia e mjediseve dhe peizazheve natyrore të Shqipërisë.

• Pasuritë minerare dhe roli i tyre në zhvillimin ekonomik të vendit dhe të rajoneve.

• Larmia e formave të relievit dhe roli i relievit në ndryshimet rajonale.

• Klima, elementet kryesorë klimatike dhe tiparet e tyre.

• Pasuritë klimatike dhe ndikimi i tyre në zhvillimin ekonomik të vendit dhe të rajoneve.

Nxënësi:

• identifikon pasuritë minerare të vendit tonë dhe shpërndarjen gjeografike të tyre, duke përdorur hartën;

• vlerëson rolin e pasurive minerare për zhvillimin ekonomik të vendit;

• analizon rolin e relievit në zhvillimet dhe shpërndarjen hapësinore të elementeve demografike dhe ekonomike;

• identifikon elementet kryesore klimatike dhe tiparet e tyre;

• evidenton tiparet kryesore të klimës së vendit tonë dhe faktorët që ndikojnë në formimin e saj;

• vlerëson rolin e klimës në shpërndarjen e popullsisë dhe aktivitetet e saj;

- Larmia dhe pasuria e madhe hidrografike.
- Roli dhe rëndësia e larmisë hidrografike për zhvillimin ekonomik të vendit dhe të rajoneve të veçanta të tij.
- Raportet njeri-mjedis dhe ndikimi në gjendjen e peizazheve të ndryshme.
- analizon larminë dhe pasurinë e madhe hidrografike të Shqipërisë dhe faktorët që kanë ndikuar;
- vlerëson rolin e pasurive hidrike për zhvillimin ekonomik të vendit dhe të rajoneve të ndryshëm;
- identifikon faktorët kryesorë dhe pasojat e problemeve mjedisore në vendin tonë;
- interpret faktorët që kanë ndikuar në shkallën e lartë të degradimit dhe shkretimit të tokave si dhe pasojat e tyre;
- parashikon rrugë të menaxhimit efektiv të këtij ndikimi.

Nëntematika: Popullsia dhe ekonomia e Republikës së Shqipërisë

- Popullsia dhe vendbanimet. Tiparet e zhvillimit të përgjithshëm demografik.
- Ecuria e numrit të përgjithshëm të popullsisë së Shqipërisë në periudha të ndryshme.
- Tiparet e shpërndarjes gjeografike të popullsisë.
- Lëvizja natyrore dhe ndikimet e saj në numrin e përgjithshëm të popullsisë.
- Migrimet e popullsisë dhe roli i veçantë i tyre në zhvillimet demografike të vendit.
- *Nxënësi:*
- interpret ecurinë e zhvillimit të popullsisë dhe vendbanimeve;
- analizon ecurinë e numrit të përgjithshëm të popullsisë së Shqipërisë përgjatë periudhave të ndryshme;
- dallon faktorët që ndikojnë në shpërndarjen gjeografike të popullsisë;
- analizon tregues të lëvizjes natyrore të popullsisë;
- interpret grafikë, të dhëna statistikore etj., në lidhje me ecurinë e numrit të përgjithshëm të popullsisë dhe lëvizjen natyrore të saj;
- analizon procesin e migrimit si

- Tipare të strukturës cilësore të popullsisë së Shqipërisë (sipas moshës, gjinisë, vendbanimit, etnike, fetare etj).
- Ekonomia e Shqipërisë dhe tipare të zhvillimit të saj në periudha të ndryshme.
- Vlerësim i potencialeve natyrore dhe humane të vendit për zhvillimin e tij ekonomik.
- Struktura e degëve dhe nëndegëve të ekonomisë.
- Mundësitë dhe problematikat e zhvillimit të ardhshëm ekonomik.

promotorin e të gjitha ndryshimeve demografike të popullsisë shqiptare, duke u ndalur në periudhën pas vitit 1990;

- evidenton tiparet e përgjithshme të strukturës së popullsisë së Shqipërisë, referuar:
  - moshës,
  - gjinisë,
  - vendbanimit;
  - etnisë,
  - fesë;
- ndërton dhe analizon grafikë të strukturës së popullsisë dhe hartat e shpërndarjes gjeografike të saj;
- përshkruan tiparet e përgjithshme të zhvillimit ekonomik të Shqipërisë, duke analizuar ecurinë e tyre përgjatë periudhave të ndryshme;
- analizon rolin e sektorëve të veçantë të ekonomisë në zhvillimin e Shqipërisë (bujqësinë, industrinë, tregtinë, transportin, turizmin, shërbimet dhe artizanatin);
- vlerëson problemet aktuale dhe perspektivën e zhvillimit ekonomik të Shqipërisë, në kuadër të integritit rajonal dhe evropian.

Nëntematika: Rajonet gjeografike të Republikës së Shqipërisë

- Rajonizimi gjeografik i Shqipërisë. Përcaktimi i rajoneve gjeografike dhe karakteristikat e përgjithshme të tyre.
- **Rajoni Perëndimor:** pozita gjeografike, dhe pjesët përbërëse të rajonit.
- Veçoritë kryesore natyrore të Rajonit Perëndimor dhe vlerësimi i tyre për zhvillimin e rajonit.
- Karakteristikat kryesore të popullimit të Rajonit Perëndimor, me fokus të veçantë rritjen e shpejtë të popullsisë dhe ndryshimet strukturore të saj.
- Lëvizjet e shumta të popullsisë drejt rajonit perëndimor, shkaqet dhe pasojat.
- Veçoritë e urbanizimit të shpejtë të Rajonit Perëndimor dhe rrjedhojat e tij.
- Tiparet e zhvillimit ekonomik të Rajonit Perëndimor dhe ecuria e këtij zhvillimi në periudha të ndryshme.
- Struktura e degëve dhe nëndegëve të ekonomisë së rajonit. Roli i tyre në zhvillimin e përgjithshëm.
- Mundësitë dhe perspektivat e zhvillimit të mëtejshëm të rajonit.

Nxënësi:

- identifikon kriteret e rajonizimit gjeografik të Shqipërisë, ndarjen rajonale të saj dhe tipet e rajoneve;
- vlerëson rolin e pozitës gjeografike të Rajonit Perëndimor për zhvillimin ekonomik e social të tij dhe për zhvillimin e marrëdhënieve ndërrajonale brenda dhe jashtë Shqipërisë;
- përshkruan veçoritë kryesore natyrore të Rajonit Perëndimor dhe potencialet natyrore për zhvillim;
- evidenton karakteristikat kryesore të popullimit të këtij rajoni, me fokus të veçantë rritjen e shpejtë të popullsisë dhe ndryshimet strukturore të saj;
- analizon shkaqet e lëvizjes së popullsisë drejt Rajonit Perëndimor dhe pasojat;
- analizon urbanizimin e shpejtë të Rajonit Perëndimor dhe rrjedhojat e tij;
- vlerëson zhvillimin bujqësor, industrial, të tregtisë, turizmit, transportit etj., të Rajonit Perëndimor;
- hulumton në burime të ndryshme informacioni dhe interpretton grafikë, të dhëna statistikore, harta etj., në lidhje me ecurinë e zhvillimit ekonomik të Rajonit Perëndimor në periudha të ndryshme;

- **Rajoni Verior-Verilindor:** veçoritë kryesore natyrore dhe potencialet e shumta natyrore për zhvillimin e tij.
- Pjesët përbërëse të Rajonit Verior - Verilindor dhe specifikat e tyre rajonale.
- Tiparet e zhvillimit demografik të Rajonit Verior - Verilindor (numri i popullsisë, shpërndarja e saj, struktura etj).
- Braktisja masive e Rajonit Verior - Verilindor pas vitit 1990, shkaqet dhe pasojat.
- Tipare të zhvillimit ekonomik të Rajonit Verior – Verilindor: midis potencialeve të shumta dhe vështirësive të mëdha.
- Trashëgimia natyrore dhe kulturore e Rajonit Verior - Verilindor.
- Mundësitë dhe perspektivat e zhvillimit të mëtejshëm të Rajonit Verior - Verilindor.
- **Rajoni Juglindor:** pozicioni gjeografik

- vlerëson trashëgiminë natyrore dhe kulturore të Rajonit Perëndimor dhe rolin e saj për zhvillimin e turizmit;
- identifikon mundësitë dhe parashikon perspektivën e zhvillimit të Rajonit Perëndimor;
- përshkruan mozaikun natyror të Rajonit Verior - Verilindor dhe potencialet natyrore për zhvillim;
- identifikon tiparet e përgjithshme natyrore të pjesëve përbërëse të Rajonit Verior - Verilindor ;
- evidenton tiparet kryesore të zhvillimit demografik të Rajonit Verior – Verilindor;
- analizon tendencën e ndryshimeve demografike të këtij rajoni me fokus të veçantë braktisjen pas viteve‘90;
- analizon tiparet kryesore të aktivitetit aktual ekonomik të Rajonit Verior - Verilindor;
- vlerëson trashëgiminë natyrore dhe kulturore të Rajonit Verior - Verilindor;
- identifikon mundësitë dhe argumenton perspektivën e zhvillimit të Rajonit Verior - Verilindor, rolin e korridorit Durrës-Prishtinë në kuadër të këtij zhvillimi dhe të bashkëpunimit rajonal e më gjerë;
- vlerëson pozitën gjeografike të Rajonit Juglindor për zhvillimin e bashkëpunimit

dhe tiparet dalluese natyrore.

- Pjesët përbërëse të rajonit dhe rëndësia ndërkufitare e tij për zbatimin rajonal.
- Tiparet e zhvillimit demografik të Rajonit Juglindor.
- Lëvizjet e fuqishme migratore të popullsisë së rajonit, veçanërisht pas vitit 1990 dhe efektet e tyre në zhvillimet rajonale.
- Potencialet dhe gjendja e zhvillimit ekonomik të Rajonit Juglindor në raport me rajonet e tjera.
- Trashëgimia natyrore dhe kulturore e Rajonit Juglindor.
- Mundësitë dhe perspektivat e zhvillimit të mëtejshëm të Rajonit Juglindor.
- **Rajoni Jugor:** tiparet e përgjithshme natyrore që dallojnë rajonin.
- Tiparet e zhvillimit demografik të Rajonit Jugor (numri i popullsisë, shpërndarja e saj, struktura etj).
- Migrimet e popullsisë dhe pasojat e tyre në zhvillimet rajonale.
- Struktura e zhvillimit ekonomik të Rajonit Jugor dhe pasojat ndërrajonale të saj.

rajonat;

- përkrahet tiparet dalluese natyrore të Rajonit Juglindor;
- identifikon pjesët përbërëse të Rajonit Juglindor;
- analizon tiparet dalluese dhe tendencën e zhvillimit demografik të Rajonit Juglindor, me fokus të veçantë lëvizjet migratore pas viteve '90;
- evidenton disa ndër pasojat e këtyre lëvizjeve në zhvillimet rajonale;
- analizon tiparet kryesore të veprimtarisë ekonomike të Rajonit Juglindor, duke e krahasuar dhe me rajonet e tjera;
- vlerëson trashëgiminë natyrore dhe kulturore të Rajonit Juglindor dhe rëndësinë e saj për zhvillimin e turizmit;
- identifikon mundësitë dhe argumenton perspektivën e zhvillimit të Rajonit Juglindor;
- vlerëson rëndësinë e pozitës gjeografike ndërkufitare të Rajonit Jugor për zhvillimet rajonale;
- përkrahet tiparet e përgjithshme natyrore që dallojnë Rajonin Jugor;
- analizon tiparet dalluese të zhvillimit demografik të Rajonit Jugor;
- evidenton pasojat e migrimëve të popullsisë së Rajonit Jugor;
- dallon tiparet kryesore të veprimtarisë

- Trashëgimia natyrore dhe kulturore e Rajonit Jugor.
- Mundësitë dhe perspektivat e zhvillimit të mëtejshëm të Rajonit Jugor.

ekonomike të Rajonit Jugor dhe pasojat ndërajonale të saj;

- vlerëson trashëgiminë natyrore dhe kulturore të Rajonit Jugor dhe rëndësinë e saj;
- identifikon mundësitë dhe argumenton perspektivën e zhvillimit të Rajonit Jugor.

Nëntematika: Pabarazitë dhe mundësitë e zhvillimit rajonal

- Pabarazitë në shkallën e zhvillimit socio-ekonomik midis rajoneve të vendit.
- Shkaqet dhe faktorët që kanë ndikuar në pabarazitë e theksuara të zhvillimit rajonal, veçanërisht pas vitit 1990.
- Drejtimet në të cilat shprehen pabarazitë e zhvillimit rajonal dhe rrugët për zbutjen e tyre.
- Mundësitë dhe aftësitë konkurruese të Shqipërisë për zhvillimet e ardhshme rajonale.

Nxënësi:

- përshkruan tiparet dalluese të pabarazive të zhvillimit socio-ekonomik të rajoneve të vendit tonë;
- analizon faktorët që kanë ndikuar në pabarazitë e zhvillimeve rajonale;
- përcakton drejtimet kryesore të këtyre dallimeve, të tilla si:
  - popullimi,
  - zhvillimi ekonomik,
  - shkalla e urbanizimit,
  - niveli i papunësisë,
  - etj;
- identifikon disa nga rrugët për zbutjen e pabarazive;
- vlerëson potencialet konkurruese të Shqipërisë për zhvillimet e ardhme rajonale (të tilla, si bujqësia, energjia, turizmi etj).

Nëntematika: Rajonet gjeografike të botës

Europa

- Tiparet e përgjithshme natyrore të Europës:
  - resurset natyrore më të rëndësishme për rajonin,
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
  - tiparet dhe rajonet kryesore klimatike,
  - tokat dhe brezat e bimësisë.
- Popullsia e Europës dhe karakteristika të zhvillimeve demografike:
  - ecuria e numrit të popullsisë dhe shpërndarja gjeografike;
  - strukturat e popullsisë në Europë.
- Harta ekonomike e Europës dhe tipare strukturore të ekonomisë në Europë.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Europë.
- Nënrajonet kryesore të Europës: Europa Perëndimore, Europa Qëndrore, Europa Veriore, Europa Ishullore, Europa Mesdhetare, Europa Lindore.
- Tiparet natyrore dhe socio-ekonomike të secilit nënrajon.

Rusia

- Tiparet e përgjithshme natyrore të Ruisë:
  - resurset natyrore më të rëndësishme për

Nxënësi:

- vlërëson rolin e pozitës gjeografike në karakteristikat e përgjithshme gjeografike të Europës dhe në marrëdhëniet me rajonet e tjera;
- përshkruan veçoritë specifike rajonale natyrore të Europës:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
  - tiparet dhe rajonet kryesore klimatike,
- analizon veçoritë e popullsisë së Europës dhe tendencat aktuale të zhvillimeve demografike në Europë;
- shpjegon veçoritë kryesore të zhvillimit të sektorëve të ekonomisë europiane;
- vlërëson perspektivën e zhvillimit ekonomik të Europës;
- analizon veçoritë kryesore të proceseve urbanizuese në Europë dhe problemet që i shoqërojnë;
- interpretton për secilin nënrajon tiparet kryesore natyrore dhe tiparet socio-ekonomike;
- vlërëson rolin e pozitës gjeografike të Ruisë në karakteristikat e përgjithshme gjeografike dhe marrëdhënien e saj me rajonet e tjera;
- vlërëson rolin e pasurive të shumta

rajonin,

- tiparet dhe format kryesore të relievit,
- sistemet ujore,
- tiparet dhe rajonet kryesore klimatike,
- tokat dhe brezat e bimësisë.
- Popullsia e Rusisë dhe karakteristika të zhvillimeve demografike.
- Tiparet kryesore të zhvillimit ekonomik të makrorajonit rus.
- Tendenca të zhvillimeve aktuale gjeopolitike të makrorajonit rus dhe perspektiva e zhvillimit të tyre.

Amerika e Veriut

- Veçoritë natyrore kryesore të rajonit të Amerikës së Veriut:
  - resurset natyrore më të rëndësishme për rajonin,
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Tipare të modeleve të popullsisë së Amerikës së Veriut.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Amerikën e Veriut.
- Modelet ekonomike të zhvillimit të

natyrore që ka Rusia në zhvillimin ekonomik të saj;

- identifikon veçoritë specifike rajonale natyrore të Rusisë;
- analizon veçoritë e popullimit dhe tendencat aktuale të zhvillimeve demografike në rajonin rus, me fokus të veçantë shumëllojshmërinë etnike dhe shpërndarjen e popullsisë;
- shpjegon veçoritë kryesore të zhvillimit të sektorëve të ekonomisë në Rusi;
- vlerëson zhvillimet aktuale gjeopolitike të makrorajonit rus dhe problemet e sotme të perspektivës rajonale e globale;
- përshkruan tiparet kryesore natyrore të rajonit të Amerikës së Veriut:
  - resurset natyrore më të rëndësishme për rajonin,
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- shpjegon karakteristikat e përgjithshme të zhvillimeve demografike të Amerikës së Veriut;
- vlerëson shkallën e urbanizimit të Amerikës Veriore dhe perspektivën e zhvillimit;
- analizon tipet dhe llojet e ndryshme të rajoneve të ShBA-së dhe të Kanadasë, si dhe modelet e tyre të zhvillimit, duke

Amerikës së Veriut.

- Tendenca të zhvillimeve rajonale të Amerikës së Veriut.

Amerika Qendrore

- Veçoritë natyrore kryesore të rajonit të Amerikës Qendrore:
  - resurset natyrore më të rëndësishme për rajonin,
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Tiparet kryesore të zhvillimit historik territorial rajonal të Amerikës Qendrore.
- Karakteristikat humane të rajonit të Amerikës Qendrore:
  - popullsia dhe veçoritë e saj;
  - shumëllojshmëria kulturore.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Amerikën Qendrore.

Amerika Jugore

- Veçoritë kryesore natyrore të rajonit të Amerikës Jugore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Zhvillimi historik territorial rajonal i Amerikës Jugore.

evidentuar modelin ekonomik të zhvillimit të ShBA-së;

- analizon problemet e sotme të zhvillimeve rajonale të Amerikës së Veriut dhe parashikon perspektivën e tyre;
- përshkruan tiparet kryesore natyrore të Amerikës Qendrore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- vlerëson zhvillimin historiko-territorial rajonal të Amerikës Qendrore;
- shpjegon veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Amerikës Qendrore, duke vlerësuar gërshetimin e kulturave;
- identifikon veçoritë dhe shkallën e urbanizimit të Amerikës Qendrore;

- përshkruan tiparet kryesore natyrore të Amerikës së Jugut:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- identifikon tiparet kryesore të zhvillimit historik territorial rajonal të Amerikës Jugore;

- Karakteristikat humane të rajonit të Amerikës Jugore:
  - popullsia dhe veçoritë e saj
  - shumëllojshmëria kulturore.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Amerikës Jugore.

Afrika Nënsahariane

- Veçoritë kryesore natyrore të rajonit të Afrikës Nënsahariane:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Karakteristikat humane të rajonit të Afrikës Nënsahariane:
  - popullsia dhe veçoritë e saj;
  - veçoritë kulturore të rajonit.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Afrikën Nënsahariane.

Afrika e Veriut/Azia Jugperëndimore

- Veçoritë kryesore natyrore të rajonit të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Karakteristikat humane të rajonit të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore:
  - popullsia dhe veçoritë e saj;

- shpjegon veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Amerikës Jugore, duke evidentuar diferencimin hapësinor të kulturave vendase dhe europiane;
- vlerëson shkallën e urbanizimit të Amerikës Jugore dhe perspektivën e zhvillimit;

- përshkruan tiparet fiziko-gjeografike të Afrikës Nënsahariane, duke evidentuar tipizimin e botës bimore dhe shtazore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- identifikon dhe vlerëson veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Afrikës Nënsahariane;
- përshkruan shkallën e urbanizimit të Afrikës Nënsahariane dhe perspektivën e zhvillimit të saj;

- vlerëson pozitën gjeografike të rajonit të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore;
- analizon tiparet specifike të kushteve natyrore të këtij rajoni:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- identifikon dhe vlerëson veçoritë e

- kompleksiteti kulturor dhe politik i rajonit.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Afrikën e Veriut/Azinë Jugperëndimore.
- Tendenca të zhvillimeve rajonale të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore.

Azia Jugore

- Veçoritë natyrore të rajonit të Azisë Jugore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Karakteristikat humane të rajonit të Azisë Jugore:
  - popullsia dhe veçoritë e saj;
  - veçoritë kulturore të rajonit.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Azisë Jugore.

Azia Juglindore

- Veçoritë kryesore natyrore të rajonit të Azisë Juglindore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Karakteristikat humane të rajonit të Azisë Juglindore:
  - popullsia dhe veçoritë e saj;

popullimit dhe të kulturës së rajonit të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore, duke u ndalur në sfidën e Islamit;

- vlërëson shkallën e urbanizimit të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore dhe perspektivën e saj të zhvillimit;
- analizon problemet e sotme të zhvillimeve rajonale të Afrikës së Veriut/Azisë Jugperëndimore, si dhe perspektivën e tyre;

- përshkruan tiparet fiziko-gjeografike të Azisë Jugore, me fokus praninë e lartësive më të mëdha në botë:

- tiparet dhe format kryesore të relievit,
- sistemet ujore

- identifikon dhe vlërëson veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Azisë Jugore;

- përshkruan shkallën e urbanizimit të Azisë Jugore dhe perspektivën e zhvillimit;

- përshkruan tiparet fiziko-gjeografike të Azisë Juglindore:

- tiparet dhe format kryesore të relievit,
- sistemet ujore,

- identifikon dhe vlërëson veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Azisë Juglindore;

- përshkruan shkallën e urbanizimit të Azisë

- veçoritë kulturore të rajonit.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Azisë Juglindore.
- Tiparet kryesore të zhvillimit ekonomik të Azisë Juglindore.

Azia Lindore

- Veçoritë kryesore natyrore të rajonit të Azisë Lindore:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- Karakteristikat humane të rajonit të Azisë Lindore:
  - popullsia dhe veçoritë e saj;
  - tiparet kulturore të rajonit.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Azisë Lindore.
- Modelet kryesore të zhvillimit ekonomik të Azisë Lindore:
  - modeli kinez,
  - modeli japonez,

Australia, Oqeania

- Veçoritë kryesore natyrore të rajonit të Australisë dhe Oqeanisë:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,

Juglindore dhe perspektivën e zhvillimit;

- analizon veçoritë e zhvillimit ekonomik të Azisë Juglindore, me fokus modelin e zhvillimit ekonomik të një prej shteteve të ashtuquajtura “tigrat e Azisë”;

- vlerëson pozitën gjeografike të rajonit të Azisë Lindore;
- përshkruan tiparet specifike të kushteve natyrore të këtij rajoni:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- identifikon dhe vlerëson veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të Azisë Lindore;
- vlerëson shkallën e urbanizimit të Azisë Lindore dhe perspektivën e zhvillimit;
- analizon modelet e zhvillimit ekonomik të Azisë Lindore, me fokus të veçantë modelin kinez dhe atë japonez;

- përshkruan tiparet fiziko-gjeografike të Australisë dhe Oqeanisë:
  - tiparet dhe format kryesore të relievit,
  - sistemet ujore,
- identifikon dhe vlerëson veçoritë e popullimit dhe të kulturës së rajonit të

- Karakteristikat humane të rajonit të Australisë dhe Oqeanisë:
  - popullsia dhe veçoritë e saj,
  - veçoritë kulturore të rajonit.
- Urbanizimi dhe tiparet kryesore të zhvillimeve aktuale në Australisë dhe Oqeanisë.
- Tiparet kryesore të zhvillimit ekonomik të Australisë dhe Oqeanisë.

Australisë dhe Oqeanisë;

- përshkruan shkallën e urbanizimit të Australisë dhe Oqeanisë dhe perspektivën e zhvillimit;
- analizon veçoritë e zhvillimit ekonomik të Australisë dhe Oqeanisë.

Nëntematika: Sfidat e botës globale

- Tendencat e sotme të popullsisë në botë:
  - ndryshimet e numrit të popullsisë dhe shpërndarja gjeografike në botë;
  - mbipopullimi dhe presioni demografik mbi territorin;
  - struktura e popullsisë (moshore, gjinore, sociale, profesionale).
- Modelet dhe teoritë mbi ndryshimet e popullsisë:
  - teoritë populiste
  - teoritë antipopuliste
- Migrimet e popullsisë, tipet e migrameve strategjitë rajonale dhe globale për kontrollin e tyre.
- Rajonet gjuhësore dhe karakteristikat e zhvillimit, shpërndarja hapësinore e tyre dhe proceset integruese shumëkulturore.
- Grupet etnike dhe shumëkulturalizmi,

Nxënësi:

- identifikon tendencat e ndryshimit të numrit të popullsisë në botë dhe shpërndarjes gjeografike të saj;
- analizon rritjen e popullsisë në vendet e zhvilluara dhe vendet në zhvillim, faktorët që ndikojnë në këtë rritje dhe shpërndarjen e popullsisë;
- përshkruan tipare dhe pasoja të mbipopullimit dhe presionit demografik mbi territorin;
- bën dallimin ndërmjet modeleve dhe teorive populiste dhe antipopuliste të ndryshimeve të popullsisë;
- analizon faktorët kryesorë që ndikojnë në proceset migratore në botë;
- analizon shkaqet e migracionit të jashtëm dhe pasojat e tij përmes rasteve studimore nga vende të ndryshme;
- përcakton shpërndarjen hapësinore të gjuhëve më të përhapura sot në botë dhe rajonet gjuhësore me veçoritë e tyre të zhvillimit;
- analizon përhapjen rajonale të gjuhëve indoeuropiane, problematika që lidhen me to, përmes hulumtimit në burime të ndryshme informacioni (materiale burimore, internet, media etj.);
- tregon shpërndarjen hapësinore të

problemet etnike më të spikatura në botë dhe shpërndarja hapësinore e tyre, perspektiva të zgjidhjes së tyre.

- Fetë dhe shumëkulturalizmi, shpërndarja hapësinore e besimeve fetare.
- Ekonomia globale, proceset ekonomike globalizuese dhe tendenca të zhvillimit të saj.
- Bujqësia globale, tipologjia e rajoneve bujqësore.
- Proceset globalizuese dhe zhvillimet industriale, modelet e industrisë botërore dhe perspektiva të zhvillimit.
- Zhvillimi i sektorit terciar, karakteristika të zhvillimeve globale të këtij sektori.
- Turizmi, llojet dhe perspektiva e zhvillimit rajonal dhe global.
- Tregtia globale, roli, rëndësia dhe pasojat

problemeve etnike më të spikatura përmes rasteve studimore;

- identifikon shkaqet e tyre dhe problemet që i shoqërojnë;
- vlërëson politikat dhe perspektivat e zgjidhjes së disa prej problemeve etnike më të spikatura në botë;
- tregon shpërndarjen hapësinore të besimeve fetare më të përhapura sot;
- vlërëson disa ndër problematikat/konfliktet më të spikatura fetare dhe rajonet e tyre;
- përshkruan shpërndarjen e pabarabartë të të mirave materiale në shkallë botërore dhe rajonale;
- analizon tiparet e zhvillimit të bujqësisë në kushtet e globalizmit;
- identifikon modelet e industrisë botërore dhe tendencat e zhvillimit të saj në ditët e sotme;
- përshkruan pasojat e zhvillimeve industriale dhe revolucionin teknologjik (fazat, ndryshimet sot);
- analizon zhvillimin e sektorit të shërbimeve, tendencat dhe shkaqet e zgjerimit të tij;
- përshkruan llojet kryesore të turizmit;
- identifikon rajonet turistike më të spikatura në botë dhe dallon disa ndër specifikat e tyre;

e saj. Roli i organizmave ndërkombëtarë në tregtinë botërore.

- Varfëria në botë, shpërndarja hapësinore dhe faktorët që ndikojnë, problematika dhe strategji globale.
  - Kriza e ujit dhe menaxhimi i burimeve ujore.
  - Urbanizimi, karakteristika të zhvillimeve urbane, modelet e qyteteve botërore, pasoja rajonale dhe globale të procesit të urbanizimit.
- analizon natyrën globale të tregtisë dhe rëndësinë e këtij sektori, shoqëruar me studime rasti;
  - vlerëson peshën që zënë në tregtinë globale produkte, si: nafta, hekuri, gruri, makinat etj.;
  - interpret rolin e organizmave ndërkombëtarë, si OBT, NAFTA, OPEC, G8, BE, dhe politikat e tyre në tregtinë botërore;
  - identifikon avantazhet dhe disavantazhet që shoqërojnë globalizimin e tregtisë në botë;
  - rajonizon shpërndarjen gjeografike të varfërisë;
  - analizon faktorët që ndikojnë në këtë shpërndarje (duke qëndruar në faktorët humanë);
  - identifikon rajonet që përballen me pamjaftueshmërinë e rezervave ujore;
  - vlerëson masat që duhen marrë për mirëmenaxhimin e burimeve ujore;
  - identifikon problematikat në rajonet urbane;
  - analizon procesin e urbanizimit në rajonet periferike;
  - përshkruan veçoritë e funksionimit dhe zhvillimit të megaqyteteve sot në botë;
  - përshkruan procesin e urbanizimit dhe diferencimet rajonale;

- Urbanizimi në Shqipëri, tipare të zhvillimit të ndarjes territoriale të saj.
- Zhvillimi i qëndrueshëm, politikat rajonale dhe globale të zhvillimit, strategji që çojnë drejt tij.
- Burimet energjetike dhe kriza globale, menaxhimi i qëndrueshëm i tyre.
- Ekosistemet natyrore, faktorët që ndikojnë mbi to, masa dhe strategji për ruajtjen e ekuilibrave natyrore.
- Ndryshimet klimatike, pasojat që i
- përshkruan historikun e urbanizimit në Shqipëri;
- identifikon problematikat dhe pasojat e proceseve urbanizuese në Shqipëri pas viteve '90;
- përshkruan veçoritë e ndarjes së sotme administrative në Shqipëri dhe problemet që janë evidentuar;
- përshkruan konceptin e zhvillimit të qëndrueshëm dhe rëndësinë e tij;
- identifikon rrugë dhe strategji drejt një zhvillimi të qëndrueshëm industrial, bujqësor dhe urban;
- përshkruan përdorimin e burimeve të ripërtëritshme të energjisë sot në botë (energjinë e erës, diellit, ujit, biomasën, energjinë atomike) shoqëruar me shembuj, duke veçuar vendet tipike të shfrytëzimit të secilës;
- analizon faktorët që ndikojnë në prishjen e ekuilibrit në ekosisteme të rëndësishme (p.sh., shpyllëzimet në Indonezi, pellgun e Amazonës etj.) si dhe pasojat për mjedisin;
- identifikon shkaqet dhe pasojat e përmytjeve të shumta sot në botë, shoqëruar me shembuj;
- vlerëson rëndësinë e mbrojtjes së pyjeve dhe kujdesit për shtretërit e lumenjve;
- analizon shkaqet dhe pasojat e

shoqërojnë, ndikimi i veprimtarisë njerëzore dhe politikat rajonale e botërore në lidhje me to.

- Ndotja si proces global.
- Zhvillimet gjeopolitike dhe proceset globale, tendencat aktuale dhe perspektiva të trajtimit të tyre.
- Tregtia dhe trafikimi i armëve, konfliktet rajonale dhe politikat botërore mbi çarmatimin.

ndryshimeve klimatike;

- interpret ndotjen si proces global;
- vlërëson faktorët që ndikojnë dhe pasojat që e shoqërojnë;
- identifikon rajonet me ndotjen më të madhe në botë;
- përshkruan polet e Fuqive të Mëdha, kushtet të cilat i favorizojnë këto vende për të qenë të tilla;
- përshkruan raportet që kanë vendet pole me vendet e tjera;
- analizon, përmes shembujve, krijimin e poleve të refugjatëve sot në botë, tendencën e krijimit të tyre;
- analizon faktorët që nxisin tregtinë dhe trafikun e armëve, korridoret e trafikimit dhe konfliktet rajonale, shoqëruar me shembuj;
- identifikon vendet që konsiderohen si fuqi bërthamore botërore, shoqëruar me shembuj të specifikave të tyre;
- vlërëson politikat botërore për parandalimin e prodhimit të armëve bërthamore.